

Прикарпатський національний університет мені Василя Стефаника

Навчально-науковий юридичний інститут

Зозуляк О.І.

СПАДКОВЕ ПРАВО

**методичні вказівки для підготовки до семінарських занять студентів 4-го курсу денної
та заочної форм навчання спеціальності «Право»**

Івано-Франківськ – 2022

ББК 67.9. 304 (4 Укр)

Схвалено на засіданні кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 6 від 28 січня 2022 р.)

Затверджено Науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 3 від 04 лютого 2022 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 6 від 10 лютого 2022 р.)

Рецензенти:

Зеліско Алла Володимирівна - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Банасевич Ірина Іванівна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

3.78.

Зозуляк О. І. Спадкове право. Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 081 «Право». Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022. 35 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану підготовки бакалавра права спеціальності 081 «Право» Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника» і призначений для підготовки до семінарських (практичних) занять зі спецкурсу «Спадкове право», підготовки до здачі заліку. У посібнику викладені завдання до семінарських і практичних занять з курсу «Спадкове право», які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку до занять, переліки питань, які виносяться на обговорення на занятті, контрольних питань для перевірки знань, практичних завдань; теми та переліки контрольних запитань до них, які виносяться на самостійне вивчення студентів і будуть включені в питання поточного контролю. До кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічна та інші наукові джерела по темі, а також перелік нормативно-правових актів.

Методична розробка призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

© Зозуляк О. І., 2022
© Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2022

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕДМОВА</i>	4
<i>ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ</i>	6
<i>ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ</i>	9
<i>ТЕМА №1. СПАДКОВЕ ПРАВО ЯК ОКРЕМИЙ ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА</i>	9
<i>ТЕМА № 2- 3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ СПАДКУВАННЯ. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ. ВИКОНАННЯ ЗАПОВІТУ</i>	11
<i>ТЕМА № 4. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ</i>	15
<i>ТЕМА № 5. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНА</i>	17
<i>ТЕМА № 6. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ</i>	19
<i>ТЕМА № 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ. ОФОРМЛЕННЯ СПАДКОВИХ ПРАВ</i>	20
<i>ТЕМА № 8. СПАДКОВИЙ ДОГОВІР</i>	22
<i>ТЕМА 9. ОХОРОНА СПАДКОВОГО МАЙНА</i>	
<i>ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ</i>	27
<i>ТЕМА № 5. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНА</i>	27
<i>ТЕМА № 6. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ</i>	29
<i>ТЕМА № 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ. ОФОРМЛЕННЯ СПАДКОВИХ ПРАВ</i>	30
<i>ТЕМА № 8. СПАДКОВИЙ ДОГОВІР</i>	32
<i>РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА</i> ...	34
<i>ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ</i>	35

ПЕРЕДМОВА

Важливим елементом процесу перебудови, реформування та демократизації всіх систем суспільства в Україні є формування правової держави, яка покликана забезпечити виконання конституційного принципу верховенства права (стаття 8 чинної Конституції України), та забезпечувати недоторканність та захист таких важливих соціальних цінностей як життя та здоров'я людини, її недоторканності і безпеки, честі та гідності.

Підгалузь спадкового права в усіх правових системах як стародавніх, так і сучасних, є однією із найважливіших. Його значимість обумовлюється також тим, що об'єктом спадкування переважно є право власності. Що залишається після смерті власника, кому має перейти майно, в якому порядку та обсязі - всі ці проблеми спадкового права з найдавніших часів і до нашого часу залишаються в центрі уваги суспільства та держави, законодавців та дослідників, кожної людини, оскільки в тій чи іншій мірі торкається його інтересів.

Враховуючи вищевикладене, питання спадкового права є надзвичайно актуальними та заслуговують на увагу фахівців. Саме цим пояснюється значна кількість наукових досліджень з проблем спадкового права, публікації практикуючих юристів у сфері спадкування. Правове регулювання окремих видів спадкування, укладення спадкового договору, посвідчення заповіту, поділу спадкового майна, оформлення спадкових прав кожного року цікавлять все більше студентів, які обирають дослідження зазначених питань в межах курсових робіт.

У зв'язку з цим, вивчення спадкового права – важлива та невід'ємна частина правової освіти студентів юридичних вузів.

Семінарські заняття є основною формою роботи студента і проводяться з метою закріплення тих теоретичних знань з банківського права, які студент отримує на лекціях і при вивченні законодавства, підручників та іншої рекомендованої літератури. Семінарські заняття розвивають уміння логічно мислити і застосовувати отримані знання на практиці.

На семінарах та практичних заняттях студенти повинні продемонструвати володіння навчальним матеріалом, рекомендованою літературою, уміння користуватися законодавчими та підзаконними актами.

У кожного студента повинен бути окремий зошит для підготовки до семінарських занять, де слід робити записи, що відносяться до вирішення завдань з даної теми, а також, за необхідності, робити короткий запис відповідей на поставлені теоретичні запитання. У розв'язках необхідно посилатися на чинне законодавство.

Семінар, як правило, починається з короткого викладу основних теоретичних положень, що стосуються відповідної теми.

У студентів під час семінарських занять обов'язково повинні бути дані методичні рекомендації.

При необхідності на лекціях даються додаткові вказівки та завдання щодо підготовки до семінарських занять.

Навчальна дисципліна «Спадкове право» сприятиме оволодінню навиками самостійно та кваліфіковано вирішувати практичні завдання в цій сфері. Із метою формування у студентів відповідних теоретичних знань дисципліна структурно побудована відповідно до методологічних вимог до вивчення спадкового права.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні **знати**:

- проблемні питання інституту спадкового права, теорії та практики законотворчості у сфері спадкових правовідносин;
- діюче цивільне законодавство у сфері спадкових правовідносин;
- види спадкування та особливості спадкування за законом і за заповітом;

- юридичні засоби захисту прав і законних інтересів спадкоємців в сфері охорони спадкових правовідносин.

вміти:

- порівнювати і аналізувати норми цивільного права в сфері спадкових правовідносин;
- тлумачити і застосовувати чинне цивільне законодавство в сфері спадкових правовідносин;
- узагальнювати цивільно-правову практику в сфері спадкових правовідносин та робити відповідні висновки.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ЄКТС.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема №1. СПАДКОВЕ ПРАВО ЯК ОКРЕМИЙ ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Загальна характеристика спадкового права. Предмет та метод правового регулювання. Джерела спадкового права та їх загальна характеристика. Принципи спадкового права. Свобода заповіту та її межі. Поняття та структура спадкових правовідносин. Суб'єкти та учасники спадкових правовідносин. Поняття спадщини. Склад спадщини. Права, що не входять до складу спадщини.

Тема № 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ СПАДКУВАННЯ

Поняття «спадкування». Види спадкування та їх загальна характеристика. Загальна характеристика спадкування за законом. Спадкування за заповітом. Спадкування за правом на обов'язкову частку Спадкування речей звичайної домашньої обстановки та вжитку. Спадкування державою. Порядок визнання спадщини відумерлою.

Тема №3 СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Поняття заповіту, класифікація заповітів. Нотаріальна процедура посвідчення заповітів. Суб'єкти, які наділені повноваженням щодо посвідчення заповітів. Скасування та зміна заповіту. Оголошення заповіту. Недійсність та нікчемність заповіту. Виконання заповіту.

Тема № 4. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

Спадкування за законом: перша та друга черга спадкоємців; друга черга спадкоємців за законом; третя та четверта черга спадкоємців за законом; п'ята черга спадкоємців за законом; розмір частки спадщини. Особливості спадкування за правом представлення.

Тема № 5. СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

Поняття та предмет спадкового договору. Суб'єкти (сторони та інші особи) спадкового договору, їх права та обов'язки. Форма спадкового договору та процедура його посвідчення нотаріусом. Спадковий договір за участю подружжя. Накладення та зняття заборони відчуження майна, яке є об'єктом спадкового договору. Здійснення контролю за виконанням умов спадкового договору. Припинення, розірвання спадкового договору та визнання його недійсним. Порівняльно-правова характеристика спадкового договору та договору довічного утримання.

Тема №6. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ.

Поняття та загальна характеристика інституту відкриття спадщини. Підстави закликання до спадкування. Порядок повідомлення спадкоємців про відкриття спадщини. Поняття і значення часу відкриття спадщини. Правове регулювання місця відкриття спадщини. Правові наслідки з'явлення особи, оголошеної померлою.

ТЕМА № 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ. ОФОРМЛЕННЯ СПАДКОВИХ ПРАВ

Поняття та значення інституту прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини. Способи прийняття спадщини. Подання заяви про прийняття спадщини. Відмова від спадщини та її правові наслідки. Особливості поділу, виділу спадщини. Поняття, значення та порядок видачі свідоцтва про право на спадщину. Строки видачі свідоцтва про право на спадщину. Визнання недійсним свідоцтва на спадщину. Державна реєстрація права на спадщину.

Тема № 8. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНА

Особливості спадкування квартир, будинків ті інших об'єктів нерухомості. Спадкування земельної ділянки. Спадкування автомобілів, наданих інвалідам. Спадкування речей, обмежених у обороті. Спадкування майна члена фермерського господарства. Спадкування частки у праві спільної сумісної власності. Спадкування права на одержання страхових виплат. Спадкування акцій. Спадкування корпоративних прав. Спадкування особистих немайнових прав та обов'язків. Спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки. Спадкування обов'язку відшкодувати майнову шкоду та моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем. Спадкування заставленого майна. Особливості спадкування вкладів у банках (фінансових установах). Обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця. Правове регулювання спадкування завдатку. Особливості спадкування недержаних сум, які належали спадкоємцю як засоби до існування.

Тема № 9. ОХОРОНА СПАДКОВОГО МАЙНА

Нотаріальне провадження щодо вжиття заходів до охорони спадкового майна. Опис спадкового майна. Вжиття заходів щодо охорони спеціальних видів майна, які потребують спеціального зберігання. Передача спадкового майна спадкоємців. Правові наслідки невжиття заходів до охорони спадкового майна

ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Тема №1.

СПАДКОВЕ ПРАВО ЯК ОКРЕМА ПІДГАЛУЗЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА (2 год.)

Методичні рекомендації: в процесі підготовки теми слід дати загальну характеристику спадковому праву як підгалузі цивільного права, визначити особливості його становлення та сучасний стан.

Окрему увагу слід звернути на джерела спадкового права, зокрема, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, Закон України „Про нотаріат”, Закон України «Про міжнародне приватне право, численні підзаконні нормативно-правові акти, на підставі яких здійснюється правове регулювання спадкових правовідносин, зокрема, в частині процедури нотаріального оформлення. Слід також проаналізувати Постанову Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 15 травня 2008 р.

Студенти повинні охарактеризувати принципи спадкового права, зокрема принцип свободи заповіту, принцип універсальності спадкування, родинно-сімейного характеру спадкування, визначити особливості та структуру спадкових правовідносин, а також охарактеризувати склад спадщини.

Питання для обговорення:

1. *Загальна характеристика спадкового права як підгалузі цивільного права. Предмет та метод правового регулювання.*
2. *Джерела спадкового права та їх загальна характеристика.*
3. *Принципи спадкового права*
4. *Поняття та структура спадкових правовідносин.*
5. *Поняття спадщини та склад спадщини. Права та обов'язки, що не входять до складу спадщини.*

Практичні завдання:

Задача 1.

У померлої пані Громової залишилися два дорослих сина — Сергій та Микита. Спадкове майно, що залишилося після смерті пані Громової, складалося з житлового будинку, дачі та предметів домашньої обстановки та вжитку. Через декілька днів після похорон матері Сергій пояснив Микитові (який страждав на алкогольну залежність), що ще за життя мати все своє майно заповідала йому, Сергієві. Але оскільки вони рідні брати, то він, Сергій, дозволяє йому, Микитові, взяти собі деякі речі з предметів домашньої обстановки та вжитку. Микита не заперечував, подякував братові і того ж дня забрав собі старенький холодильник, оскільки його власний холодильник незадовго перед цим вийшов з ладу.

Через півроку, оскільки інших заяв не надійшло, нотаріус видав Сергію Громову свідоцтво про право на спадщину за законом на все майно.

Через два роки Микита Громов, якому стало відомо про відсутність заповіту, розповів цю історію знайомому юристу.

Дайте відповіді на запитання:

- 1) Яку консультацію може дати юрист Микитові з приводу захисту його прав?
- 2) Які норми чинного законодавства були порушені?

Задача № 2.

26 листопада 1993 р. Померла бабуся Сергія М., мати його матері. Після її смерті залишилось спадкове майно, яке складається з будинковолодіння по вул. Калініна, будинок

34 в с. Зелена. Його матір, являлась єдиним спадкоємцем до майна померлої та фактично прийняла спадщину, проживаючи разом із матір'ю, однак оформити будинок на себе не встигла. 19 жовтня 2007 р. мати померла. Після смерті матері Сергій М. являється спадкоємцем за законом 1 черги та у відповідності до діючого на час відкриття спадщини законодавства, фактично прийняв спадщину, що фактично стверджується довідкою виконкому сільської ради. Оформити спадковий будинок на себе він не може, оскільки мати не встигла оформити спадковий будинок на себе, а свідоцтво про право власності на спадковий будинок відсутнє. Інші спадкоємці на спадкове майно не претендують.

Сергій М. звернувся в суд з позовом про визнання права власності на будинковолодіння в порядку спадкової трансмісії. Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання № 3.

Відобразіть схематично структуру джерел спадкового права.

Теми для індивідуальних виступів: «Свобода заповіту та її межі»; «Правове становище спадкоємців як учасників спадкових правовідносин».

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. — 2005. — № 2. — Ст. 39.
3. Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1994 року // ВВР.-1993.- № 39.-Ст. 383
4. Закон України «Про міжнародне приватне право» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, N 32, ст. 422.
5. Порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених // Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1996 року (із змінами і доповненнями) // ЗП України. 1994. № 10. Ст. 249.
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
7. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування, затверджений Наказом Міністерства юстиції України 11.11.2011 № 3306/5 . <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>
8. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України „Про судову практику у справах про спадкування” від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Положення про Спадковий реєстр, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 07. 07. 2011 р. № 1810/5 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11>
10. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України // Затверджено наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27 грудня 2004 року № 142 /5/ 310.
11. Щодо практики укладення договорів на управління спадщиною // Лист Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2005 р. № 31-32 / 1694.
12. Консульський статут України // Затверджено Указом Президента України від 2 квітня 1994 року №127/ 94.
13. Про державне мито // Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/7-93>

14. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
15. Кармаза Олександра Олександрівна. Спадкування у сучасному міжнародному приватному праві : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2006.
16. Нелін Олександр. До питання успадкування у первіснообщинному суспільстві // Підприємництво, господарство і право. – 2006. -№ 3
17. Достдар Руслана Миколаївна. Рецепція принципів візантійської Еклоги сучасним сімейним та спадковим законодавством України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська національна юридична академія. О., 2005.
18. Заїка Ю.О. Проблеми, що виникають при застосуванні спадкового законодавства // Вісник Верховного Суду України. 2006. № 3. С. 30–35.
19. Заїка Ю.О. Принципи спадкового права. Держава і право: Зб. наук. пр. – Юридичні і політичні науки. Випуск 22. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2003. С. 252–257.
20. Заїка Ю.О. Пріоритети спадкового законодавства за новим ЦК України // Вісник прокуратури. 2003. № 7. С. 78–82.
21. Чуйкова Валентина Юріївна. Правові питання спадкування за заповітом : дис... канд. наук: 12.00.03 - 1999.
22. Рябоконт Євген Олександрович. Спадкове правовідношення в цивільному праві: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2002
23. Нелін О. І. Еволюція спадкового права в Україні (історично-правовий аспект) : Автореферат... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.01- теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2010. 39 с.
24. Бичківський О. О. Регулювання спадкових правовідносин за законодавством України та зарубіжних країн: приватно-правовий аспект. : автореферат... канд. юридичних наук, спец.: 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Х. : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2012. 20 с.
25. Кухарев О. Є. Особливості спадщини як об'єкта цивільних прав. Правова держава. 2021. № 42. С. 164-170.
26. Кухарев О. Є. Принципи спадкового права як визначальні засади подальшого оновлення спадкового законодавства України. Часопис Київського університету права. - 2021. № 1. С. 163–167.
27. Кухарев О. Є. Сутність права на обов'язкову частку у спадщині у спадковому праві України. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 11–15.
28. Кухарев О. Є. Сутність обов'язків у складі спадщини. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2020. № 4. Том. 2. - С. 51–57.
29. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо- Фатєєвої.. Х.; ЕКУС. 2021.
30. Заїка Ю. О. Напрямки оновлення спадкового законодавства України. Вісник НАПрНУ. № 1. 2020. С. 84-99.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ СПАДКУВАННЯ. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ. ВИКОНАННЯ ЗАПОВІТУ (4 год.)

Методичні рекомендації. При вивченні даної теми необхідно дати загальну характеристику видам спадкування. Це передусім такі правові підстави як заповіт та закон. Проте крім, зазначених слід охарактеризувати також підвиди (підпідстави спадкування), якими є спадкування за правом на обов'язкову частку у спадщині та порядок спадкування речей домашньої обстановки та вжитку.

У межах теми студенти повинні охарактеризувати сутність та правову природу заповіту, охарактеризувати особливості його змісту та форми. Слід звернути увагу також на коло суб'єктів, які наділені повноваженнями щодо посвідчення заповітів; ознайомитись із нотаріальною процедурою посвідчення заповітів та проблемами недійсності та нікчемності заповіту.

Крім того, студенти повинні охарактеризувати види заповітів та порядок їх посвідчення.

Окремої уваги заслуговує питання, пов'язане із виконанням заповітів та характеристикою правового становища виконавця заповіту.

Питання для обговорення:

1. Види спадкування та їх загальна характеристика.
2. Спадкування за правом на обов'язкову частку.
3. Порядок спадкування речей домашньої обстановки вжитку.
4. Поняття та правова природа заповіту.
5. Форма заповіту. Порядок складання та посвідчення заповітів. Суб'єкти, які наділені повноваженнями щодо посвідчення заповітів.
6. Зміст заповіту.
7. Види заповітів:
  - а) заповіт з умовою;
  - б) заповіт подружжя;
  - в) секретний заповіт.
8. Виконання заповіту.

Теми індивідуальних виступів: «Нотаріальне посвідчення заповіту»; «Особливості виконання заповіту»; «Заповіт подружжя та порядок його посвідчення».

Практичні завдання:

Задача №1.

Один з подружжя В. помер, залишивши заповіт, за яким усе своє майно передавав своєму знайомому К. Дочка і син В. звернулися із заявою до суду про визнання заповіту недійсним за ст. 203 Цивільного кодексу України, оскільки, на їх думку, в момент складання заповіту їх батько (В.) не розумів значення своїх дій.

Яке рішення повинен постановити суд, якщо зазначений приватний будинок є спільною сумісною власністю подружжя (спадкодавця В. та його дружини К.)?

Вирішіть справу.

Задача №2.

За заповітом громадянка О. Коваленко усе своє майно, у тому слі власну квартиру та легковий автомобіль, заповіла своєму старшому синові — Ф. Коваленку. При цьому вона зобов'язувала його надати молодшому синові — Р. Коваленку — право довічного користування автомобілем чотири рази на місяць у вихідні дні та кімнатою площею 18 кв. м. у квартирі.

За кілька років вона склала новий заповіт, за яким квартиру заповіла своїй сестрі — Олені. Після цього О. Коваленко побудувала будинок, у якому разом з нею постійно проживала її онука Ольга. У цей час старший син Ф. Коваленко відкрив на ім'я своєї матері банківський рахунок, на який регулярно вносив грошові внески. О. Коваленко, перебуваючи в лікарні, склала ще один заповіт, засвідчений лікарем, за яким усі гроші з банківського рахунка заповіла лікарні. Після смерті О. Коваленко виникли спори. Коваленко Р. вимагав права довічного користування кімнатою площею 18 кв. м у квартирі. Сестра Олена йому в цьому відмовила, посилаючись на те, що в заповіті, складеному на її користь, такої умови немає. Р. Коваленко доводив, що другий заповіт лише частково змінив перший. Оскільки у другому заповіті немає скасування умови про легат, виконати його зобов'язаний спадкоємець, що одержав квартиру. Ф.

Коваленко вимагав передачі йому всього іншого майна О. Коваленко, у тому числі будинку і банківського вкладу, вважаючи, що гроші на банківському вкладі належать йому, оскільки вносились ним. Онука Ольга, що проживала в будинку, вважала, що вона має право одержати будинок у спадщину, тому що є спадкоємицею за законом — за представленням своєї померлої матері, дочки О. Коваленко і що умови заповіту на будинок не поширюються, оскільки будинок був побудований уже після його складання.

Спадкоємці вирішили звернутись за консультацією до юриста. Яку відповідь повинен дати юрист?

Задача № 3.

Марія Вовк все належне їй майно заповіла внучці - Наталії. Заповіт було засвідчено 10 червня. Через два дні після цього Волкова померла.

Доньки померлої, Марина і Римма звернулися до суду з позовом про визнання заповіту недійсним, оскільки він, на їхню думку, не відповідає справжньої волі матері, так як в день здійснення заповіту вона знаходилася в несвідомому стані.

У довідці лікуючого лікаря вказувалося, що Марія Вовк з 9 по 12 червня перебувала в тяжкому стані і періодично втрачала свідомість. Було встановлено також, що заповіт фактично складено зі слів Марії Вовк 7 червня і підписано рукою сусідки по палаті - Світланою, але не своїм прізвищем, а прізвищем «Вовк». Заповіт було засвідчено нотаріусом 10 червня, коли Марія Вовк справді була в нетямі. Однак сусіди підтверджували, що 7 червня вона була в повній свідомості, сама диктувала текст заповіту і просила сусідку підписати його.

З'ясувалося також, що Марія Вовк в колі родичів та знайомих неодноразово висловлювала намір залишити після смерті майно внучці Наталії, адже саме онука постійно піклувалася про неї і матеріально її підтримувала. Було представлено лист Марії Вовк внучці, написаний за кілька днів до хвороби, де вона висловила бажання передати їй все майно.

У якій формі має бути здійснено заповіт?

Чи може бути заповіт підписано не заповідачем, а іншою особою?

Чи дотримана форма заповіту? Чи підлягає позов задоволенню?

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. — 2005. — N 2. — Ст. 39.
3. Закон України “Про нотаріат” від 2 вересня // ВВР.-1993.- № 39.-Ст. 383.
4. Порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених // Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1996 року (із змінами і доповненнями) // ЗП України. 1994. № 10. Ст. 249.

5. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
6. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування, затверджений Наказом Міністерства юстиції України 11.11.2011 № 3306/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>
7. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України „Про судову практику у справах про спадкування” від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Положення про Спадковий реєстр, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 07.07. 2011 № 1810/5 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11>
9. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України // Затверджено наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27 грудня 2004 року № 142 /5/ 310
10. Щодо практики укладення договорів на управління спадщиною // Лист Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2005 р. № 31-32 / 1694.
11. Консульський статут України // Затверджено Указом Президента України від 2 квітня 1994 року №127/ 94.
12. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
13. Радзівська Л.К. Нотаріат України. Навчальний посібник.. К, 2015.
14. Чуйкова Валентина Юріївна. Правові питання спадкування за заповітом : Дис... канд. наук: 12.00.03 - 1999.
15. Кухарев Олександр Євгенович. Виконання заповіту. : Дис... канд. наук: 12.00.03 - 2008.
16. Шевчук Людмила Володимирівна Заповіт як підстава виникнення правонаступництва у цивільному праві України : автореф. дис.. - К., 2001.
17. Заїка Ю.О. Складання заповіту під умовою. Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 7. – С. 40–42.
18. Заїка Ю.О. Посвідчення “секретного заповіту”. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 1. С. 43–45.
19. Заїка Ю.О. Форма заповіту як умова його дійсності. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. № 1– 2. С. 73–76.
20. Заїка Ю.О. Правові наслідки визнання заповіту недійсним. Прокуратура. Людина. Держава. 2005. № 9. С. 90–95.
21. Заїка Ю.О. Форми заповіту: шляхи вдосконалення. Вісник Академії адвокатури. – 2006. Вип. 5. С. 47–52.26.
22. Турлуковський Я.Окремі проблеми функціонування правової конструкції заповіту подружжя в українському спадковому праві. Підприємництво, господарство і право. 2006. № 11.
23. Печений О. Деякі проблеми методології спадкування . Вісник Академії правових наук України 2009 р. № 2. С. 77-83.
28. Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. Європейські перспективи. 2019. № 2. С. 181-187.

29. Кухарев О. Є. Новітні тенденції недійсності заповітів, складених із порушенням вимог щодо форми та порядку посвідчення. Слово Національної школи суддів України. 2021. № 1(34). С. 6-16.

30. Кухарев О. Є. Сутність права на обов'язкову частку у спадщині у спадковому праві України. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 11–15.

31. Заїка Ю. О. Напрямки оновлення спадкового законодавства України. Вісник НАПрНУ № 1. 2020. С. 84-99.

ТЕМА № 3 **СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ (2 год.)**

Методичні рекомендації. При вивченні даної теми необхідно дати загальну характеристику спадкування за законом, визначити черги спадкоємців при спадкуванні за законом, окреслити особливості спадкування за правом представлення. Окрему увагу слід звернути на особливості державою.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика спадкування за законом
2. Черги спадкоємців при спадкуванні за законом:
  - А) перша та друга черга спадкоємців;
  - Б) друга черга спадкоємців за законом;
  - В) третя та четверта черга спадкоємців за законом;
  - Г) п'ята черга спадкоємців за законом;
3. Зміна черговості при спадкуванні за законом.
4. Особливості спадкування за правом представлення.
5. Розмір частки спадщини.

Практичні завдання:

Задача № 1.

Подружжя Н. мали доньку, неповнолітнього сина, тітку і крім цього на їх утриманні з 30 червня 2003 року знаходився родич П. віком 68 років, який весь час проживав спільно з ними.

У червні 2006 року подружжя Н. загинуло в автокатастрофі, не залишивши заповіту. Після їх смерті відкрилася спадщина загальною вартістю 50 тис грн., включаючи предмети домашньої обстановки та вжитку вартістю 20 тис. грн.

Визначте коло спадкоємців та вартість майна, яке кожен з них успадковує.

Задача № 2.

При зіткненні з товарним поїздом, який прямував до м. Мелітополь, Василь Васнецов, який повертався додому у с. Комарово, де купив будинок, загинув. Після відкриття спадщини до нотаріуса звернулася дружина загиблого із заявою про прийняття спадщини, у якій просила вжити заходів щодо охорони будинку у с. Комарово. Через кілька днів після цього до нотаріуса звернулася Любов Леваневська, яка заявила, що протягом шести років перебувала у фактичних шлюбних стосунках із загиблим. За її словами, Василь Васнецов пішов від своєї дружини, не розірвавши з нею шлюб, і всі ці роки проживав у квартирі Леваневської. Зараз остання перебуває на другому місяці вагітності. Будинок у с. Комарово Василь Васнецов купив для неї і їх майбутньої дитини. У заяві Любов Леваневська просила розділити спадкове майно спадкодавця тільки після народження його дитини.

Питання до задачі:

1. Чи зобов'язаний нотаріус задовольнити вимоги Леваневської про розподіл спадкового майна Василя Васнецова після народження нею дитини?

2. Як зможе Любов Леваневська довести, що батьком ще не народженої дитини є Василь Васнецов? Якщо вона надасть такі докази, то чи виникне право на спадщину у ще не народженої дитини?

3. У чому виявляться заходи щодо охорони будинку у с. Комарово, які має розпочати нотаріус за заявою дружини Васнецова? За чий рахунок будуть відшкодовані витрати на охорону будинку?

4. Які дії має вчинити дружина Васнецова для збільшення своєї частки в спадщині?

Задача № 3.

Батько та син Василенки 12.12.06 вирушили в гори. Через кілька годин погода різко погіршилась і від сина до рятувального центру надійшло радіоповідомлення, що його батько провалився у льодову розщілину і загинув, а він сам потребує термінової допомоги. Тільки наступного дня рятувальники знайшли Василенків — і батько, і син були мертвими.

Для кого повинна бути відкрита спадщина після Василенків, якщо після батька Василенка залишились живими його дружина, дочка і онука від померлого раніше старшого сина, а у сина Василенка — дружина і син?

Задача № 4.

Після смерті громадянина Іванченка залишилося: житловий будинок, недобудовані хлів і гараж, присадибна ділянка, автомобіль, телевізор, меблі, земельний пай 2,5 га у селі, приватизована трикімнатна квартира з меблями в Києві, грошовий вклад у відділенні Ощадного банку України сумою 6500 грн, не повернутий банківський кредит сумою 10000 грн, який повинен був виплачуватися протягом 10 місяців по 1000 грн щомісячно. Йому також не була виплачена пенсія за 5 останніх місяців сумою 10000 грн і вихідна допомога у зв'язку з виходом на пенсію як слідчому прокуратури сумою 8500 грн. Після смерті Іванченка залишились його дружина, що мешкала разом з ним у селі, дочка, що мешкала у його квартирі в Києві разом з чоловіком і постійно допомагала батькові матеріально, а також працюючи на городі та по господарству в селі; син, який проживав у Росії і ніякої допомоги Іванченку не надавав. Дочка забезпечила похорони батька і встановила гранітний пам'ятник вартістю 3 000,0 грн.

Визначте, хто повинен бути закликаний до спадкування і яке майно вони мають право спадкувати.

Теми для індивідуальних виступів: «Правове регулювання спадкування усиновленими та усиновлювачами»; «Зміна черговості спадкоємців при спадкуванні за законом на підставі рішення суду».

Нормативно-правові акти і література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. — 2005. - N 2. - Ст. 39.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // ВВР. — 2002. — № 21-22. — Ст. 135.
4. Закон України від 2 вересня 1994 року «Про нотаріат» // ВВР.-1993.- № 39.-Ст. 383.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України „Про судову практику у справах про спадкування” від 30 травня 2008 року // Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

7. Заїка Ю. О. Спадкування за законом у новому ЦК України // Підприємництво, господарство і право. 2003. № 7. С. 15-17.
8. Заїка Ю. О. Пріоритети спадкового законодавства за новим ЦК України // Вісник прокуратури. – 2003. № 7. С. 78–82.
9. Заїка Ю. О. Зміна черговості при спадкуванні за законом за новим Цивільним кодексом України // Підприємництво, господарство і право. 2004. № 7. С. 12–14.
10. Нелін Олександр. До питання успадкування у первіснообщинному суспільстві // Підприємництво, господарство і право. 2006. -№ 3.
11. Рябоконт Євген Олександрович. Спадкове правовідношення в цивільному праві: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2000
12. Піцик, Х. З. Права та обов'язки спадкоємця і спадкодавця при спадкуванні за законом [Текст] : автореферат... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.03 - цивільне право і процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К. : НАН Укр. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2012. 16 с.
13. Кухарев О. Є. Управління спадщиною: стан та перспективи розвитку. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 46. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2018. С. 77–88.
14. Кухарев О. Є. Окремі аспекти правового статусу постмортальних дітей спадкодавця у спадковому праві України. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2018. № 1. С. 46–54.
15. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої.. Х.; ЕКУС. 2021.

Тема № 5. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНА (2 год.)

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми необхідно звернути увагу на особливості спадкування окремих видів майна. Йдеться, зокрема, про такі із них, як земельні ділянки, корпоративні права, речі обмежені в обороті, частки у праві спільної сумісної власності, заставленого майна, вкладів у банках та інші види спадкового майна.

Питання для обговорення:

1. Особливості спадкування квартир, будинків та інших об'єктів нерухомості. Спадкування земельної ділянки.
2. Спадкування речей, обмежених у обороті.
3. Спадкування майна члена фермерського господарства.
4. Спадкування частки у праві спільної сумісної власності.
5. Спадкування права на одержання страхових виплат.
6. Спадкування акцій. Спадкування корпоративних прав.
7. Спадкування автомобілів, наданих інвалідам.
8. Спадкування особистих немайнових прав та обов'язків. Спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки.
9. Спадкування обов'язку відшкодувати майнову шкоду та моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем.
10. Спадкування автомобілів, наданих інвалідам.
11. Спадкування заставленого майна. Особливості спадкування вкладів у банках (фінансових установах).
12. Обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця.

Теми для індивідуальних виступів: «Правове регулювання спадкування завдатку»; «Особливості спадкування недержаних сум, які належали спадкоємцю як засоби до існування».

Практичні завдання:

Задача № 1.

Вище-адмірал Володимир Воронезький вийшов у відставку з правом носіння особистої зброї: пістолета і кортика. Під час повернення з м. Львів, літак, яким він летів додому до м. Київ, зазнав аварії і розбився під час приземлення на злітній смузі аеродрому. Після загибелі Володимира Воронезького у складі спадкового майна виявилися пістолет і кортик. Спадкоємці Володимира Воронезького - сини Віктор, 25 років, і Григорій, 30 років - захотіли на пам'ять про батька залишити собі пістолет і кортик. У заявах про прийняття спадщини, поданих до нотаріуса, Віктор Воронезький зазначив, що він прийняв у спадщину пістолет, а Григорій Воронезький - кортик.

Питання до задачі:

1. Чи входять до складу спадкового майна Володимира Воронезького пістолет і кортик?
2. Чи потрібний спеціальний дозвіл на прийняття спадщини Володимира Воронезького, до складу якої входять пістолет і кортик? А на право власності на пістолет і кортик?
3. Чи зобов'язаний нотаріус вжити заходів щодо охорони пістолета і кортика, які входять до складу спадщини? Якими мають бути ці заходи?
4. До яких наслідків призведе відмова спадкоємцям Володимира Воронезького у видачі їм дозволу на право власності на пістолет і кортик? Чи можлива буде у цьому випадку грошова компенсація спадкоємцям?

Задача № 2 . Професор університету, фахівець у галузі етнографії, впродовж своєї професійної діяльності зібрав бібліотеку в обсязі 9 тис. одиниць. Його дружина і двоє синів ніякого інтересу до бібліотеки не виявляли, оскільки мали інші спеціальності і рід занять.

Після смерті професора виникла суперечка про розподіл що залишився в спадок майна, в тому числі і бібліотеки. Дружина просила виділити їй бібліотеку, оскільки вже вела переговори з університетом, який готовий був купити її за високу ціну. Один з синів просив розділити її в рівних частках між всіма спадкоємцями, оскільки інших цінних речей у спадковій масі не виявилось. Суд розділив бібліотеку між спадкоємцями у рівних частках.

Чи можна вважати бібліотеку неподільною річчю? Чи правильне рішення суду?

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2005. - N 2. - Ст. 39.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. -2003.- № 18-22.
4. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. - 2002, № 3-4. - Ст. 27.
5. Закон України від 2 вересня 1994 року «Про нотаріат» // ВВР. - 1993.- № 39.- Ст. 383.
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
7. Положення про Спадковий реєстр, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 07.07. 2011 № 1810/5 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11>
8. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

9. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року // ВВР УРСР. – 1991. - № 49.
10. Закон України «Про іпотеку» від 5 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 38. - Ст. 313.
11. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 26 лютого 2006 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
12. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-111 // Офіційний Вісник України. – 2001. – № 1-2. – Ст. 1.
13. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1991 р. (в редакції від 19.09.01 р.) // ВВРУ. – 1991. - № 49. – ст. 683.
14. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (деPOSITНИХ) операцій з юридичними і фізичними особами, затверджене Постановою Правління Національного банку України 03.12. 2003 № 516 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>
15. Порядок забезпечення інвалідів автомобілями, затверджений Постановою КМУ від 19 липня 2006 р. № 999 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/999-2006-%D0%BF>
16. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України 21 серпня 1998 р. № 622 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/page3>
17. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України „Про судову практику у справах про спадкування” від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
18. Фурса Євген Іванович. Спадкові правовідносини у нотаріальній та судовій практиці: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. - К., 2004.
19. Заїка Ю. О, Співак В.М. Право власності. Спадкове право. Навчальний посібник... К., 2000
20. Заїка Ю. О. Спадкове право України // Заїка Ю. О. Рябоконт Є. О. .- К.: Юрінком Інтер, 2009.
21. Рабовська Світлана Янівна. Спадкування прав засновника (учасника) корпоративного підприємства : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. — К., 2007. — 206 с.
22. Рабовська С.Я. Корпоративні права у складі спадщини / С. Я. Рабовська // Митна справа. - № 4. Львів. 2005. С. 87-91
23. Гелич Алла Олександрівна Об'єкти спадкування за цивільним законодавством України : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Алла Олександрівна Гелич. - НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України.К. 2011. 18 с.
24. Гелич А. Про поняття "склад спадщини" за цивільним законодавством України . Підприємство, господарство і право. 2010. № 2. С. 85-88.
25. Кухарев О. Є. Особливості спадщини як об'єкта цивільних прав. Правова держава. 2021. № 42. С. 164-170.
26. Кухарев О. Є. Особливості спадкування права на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Часопис цивілістики. 2021. Вип. 41. С. 34-39.

27. Кухарев О. Є. Сутність обов'язків у складі спадщини // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2020. № 4. Том. 2. С. 51-57. ви. 2019 № 2. - С. 181-187.

28. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої.. Х.; ЕКУС. 2021.

29. Заїка Ю. О. Напрямки оновлення спадкового законодавства України. Вісник НАПрНУ № 1. 2020. С. 84-99.

ТЕМА № 6. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ (2 год.)

Методичні рекомендації: під час підготовки до даного семінарського заняття студенти повинні дати загальну характеристику інституту відкриття спадщини, поняття та значення часу та місця відкриття спадщини.

Окремо слід охарактеризувати порядок повідомлення спадкоємців про відкриття спадщини.

Питання для обговорення:

Поняття та загальна характеристика інституту відкриття спадщини.

1. Підстави закликання до спадкування. Порядок повідомлення спадкоємців про відкриття спадщини.
2. Поняття і значення часу відкриття спадщини.
3. Правове регулювання місця відкриття спадщини.

Практичні завдання:

Задача 1.

Іванова звернулася до нотаріальної контори з проханням видати їй свідоцтво про право на спадщину майна, що належало її чоловікові Михайлу Іванову. До заяви вона додала рішення суду про визнання її чоловіка безвісно відсутнім. Нотаріус, враховуючи, що з дня прийняття судом даного рішення пройшло більше чотирьох років, вирішив, що відповідно до закону Михайла Сергєєва слід вважати померлим, видав Івановій свідоцтво про право на спадщину. Чи були підстави для оголошення Михайла Іванова померлим? Чи є дії нотаріуса правомірними?

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2005. – № 2. - Ст. 39.
3. Закон України від 2 вересня 1994 року “Про нотаріат” // ВВР.-1993.- № 39.-Ст. 383.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу:
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України „Про судову практику у справах про спадкування” від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Яровий Я. Відкриття і прийняття спадщини та здійснення спадкових прав // Юридичний журнал. 2005. №. 10.

8. Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. Європейські перспективи. 2019. № 2. С. 181-187.

9. Кухарев О. Є. Особливості спадщини як об'єкта цивільних прав. Правова держава. 2021. № 42. С. 164-170.

10. Кухарев О. Є. Сутність обов'язків у складі спадщини. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2020. - № 4. Том. 2. - С. 51-57

11. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої.. Х.; ЕКУС. 2021.

ТЕМА № 7.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ. ОФОРМЛЕННЯ СПАДКОВИХ ПРАВ (2 год.)

Методичні рекомендації: під час підготовки до даного семінарського заняття студенти повинні дати загальну характеристику інституту прийняття спадщини, окреслити строки прийняття спадщини, проаналізувати порядок подання заяви про прийняття спадщини.

Окремо слід звернути увагу на порядок видачі свідоцтва про право на спадщину, строки видачі свідоцтва про право на спадщину, визнання недійсним свідоцтва на спадщину.

Питання для обговорення:

1. *Поняття та значення інституту прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини.*
2. *Способи прийняття спадщини.*
3. *Подання заяви про прийняття спадщини.*
4. *Відмова від спадщини та її правові наслідки.*
5. *Особливості поділу, виділу спадщини.*
6. *Поняття, значення та порядок видачі свідоцтва про право на спадщину. Строки видачі свідоцтва про право на спадщину. Визнання недійсним свідоцтва на спадщину.*
7. *Державна реєстрація права на спадщину.*

Практичні завдання:

Задача № 1.

Федір Попов, який жив в Тернополі з Марією та 14-річним сином Василем, раптово виїхав, не повідомивши, куди саме. Марія Попова звернулася в органи міліції з проханням провести розшук зниклого чоловіка, проте розшук не дав результату. Від переживань Марія Попова раптово померла. Після закінчення 3 років з дня від'їзду Федора Попова його син звернувся до суду із заявою про оголошення батька померлим. Суд вимогу заявника задовольнив і виніс відповідне рішення, після чого Василь отримав свідоцтво про смерть батька, а потім в нотаріальній конторі - свідоцтво про право на спадщину. Василь продав Аркадію Кузьміну квартиру, приватизовану в свій час на батька, і машину, подаровану батькові його батьками. Крім того, Василь реалізував через комісійний магазин речі, що входили до складу спадкового майна: телевізор і музичний центр, а відеоплеєр поміняв у свого друга Максима на відеомагнітофон. Комп'ютер, на якому працював батько, Василь подарував своїй двоюрідній сестрі Анні Мінін, яка саме вступила до університету. Одяг батька Василь роздав родичам і знайомим. Через два роки Федір Попов повернувся в Тернопіль і зажадав повернути належне йому майно. Син відмовився від спілкування з своїм батьком. Федір Попов пред'явив позови про повернення речей до Кузьміна, Максима і Мінін.

До сина він пред'явив позов про повернення тих, що залишилися в наявності речей (меблевий гарнітур і робочий стіл) та про стягнення вартості проданих і розданих речей, набувачів яких йому не вдалося виявити. Чи підлягають позовні вимоги задоволенню? Чи зміниться рішення, якщо з'ясується, що Аркадій Кузьмін знав про місцезнаходження Федора Попова?

Задача № 2

У березні 2006 р. помер громадянин Петренко, який проживав у селі Гнідин Бориспільського району Київської області. За заповітом все належне йому майно, у тому числі будинок, господарські будівлі, присадибна ділянка, мало перейти до його племінниці К., яка проживала у США. У вересні 2006 р. К. приїхала у відрадження до Києва і тільки тоді довідалась, що Петренко помер і на її ім'я ним складено заповіт. К. звернулася до державної нотаріальної контори у м. Борисполі із заявою про прийняття спадщини. Однак нотаріус відмовив у прийнятті заяви, пославшись на те, що К. пропустила шестимісячний строк для прийняття спадщини, а майно померлого Петренка не збереглося, земля присадибної ділянки поділена між сусідами і засаджена ними. К. звернулася за консультацією до юриста. Визначте, які роз'яснення повинен дати юрист. Чи має право К. звернутись із позовною заявою до суду і хто повинен бути відповідачем?

Задача № 3

26 листопада 1993 р. померла бабуся Сергія М., мати його матері. Після її смерті залишилось спадкове майно, яке складається з будинковолодіння по вул. Калініна, будинок 34 в с. Зелена. Його матір, являлась єдиним спадкоємцем до майна померлої та фактично прийняла спадщину, проживаючи разом із матір'ю, однак оформити будинок на себе не встигла. 19 жовтня 2007 р. Мати померла. Після смерті матері Сергій М. являється спадкоємцем за законом 1 черги та у відповідності до діючого на час відкриття спадщини законодавства, фактично прийняв спадщину, що підтверджується довідкою виконкому сільської ради. Оформити спадковий будинок на себе він не може, оскільки мати не встигла оформити спадковий будинок на себе, а свідоцтво про право власності на спадковий будинок відсутнє. Інші спадкоємці на спадкове майно не претендують.

Сергій М. звернувся в суд з позовом про визнання права власності на будинковолодіння в порядку спадкової трансмісії. Яке рішення повинен прийняти суд?

Теми для індивідуальних виступів: «Проблеми поділу спадкового майна на підставі рішення суду»; «Правова характеристика способів прийняття спадщини».

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. — 2005. — № 2. — Ст. 39.
3. Закон України від 2 вересня 1994 року “Про нотаріат” // ВВР. — 1993. — № 39. — Ст. 383.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
5. Положення про Спадковий реєстр, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 07.07. 2011 № 1810/5 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11>
6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених // Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1996 року (із змінами і доповненнями) // ЗП України. 1994. № 10. Ст. 249.

8. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

9. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України // Затверджено наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27 грудня 2004 року № 142 /5/ 310

10. Щодо практики укладення договорів на управління спадщиною // Лист Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2005 р. № 31-32 / 1694.

11. Фурса Євген Іванович. Спадкові правовідносини у нотаріальній та судовій практиці: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. - К., 2004.

12. Заїка Ю. О, Співак В. М. Право власності. Спадкове право. Навчальний посібник... К., 2000

13. Заїка Ю. О. Спадкове право України. Заїка Ю. О. Рябокони Є. О. - К.: Юрінком Інтер, 2009.

14. Яровий Я. Відкриття і прийняття спадщини та здійснення спадкових прав // Юридичний журнал. 2005. №. 10.

15. Кухарев О. Є. Особливості спадщини як об'єкта цивільних прав. Правова держава. 2021. № 42. С. 164-170.

16. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої.. Х.; ЕКУС. 2021.

ТЕМА № 8 СПАДКОВИЙ ДОГОВІР (2 год.)

Методичні рекомендації: під час підготовки до даного семінарського заняття студенти повинні дати загальну характеристику спадкового договору, визначити, його предмет та суб'єктний склад.

Окремо слід охарактеризувати спадковий договір за участі подружжя, способи забезпечення виконання спадкового договору, а також звернути увагу на співвідношення спадкового договору із договором довічного утримання.

Питання для обговорення:

1. Поняття та предмет спадкового договору.
2. Суб'єкти (сторони та інші особи) спадкового договору, їх права та обов'язки.
3. Форма спадкового договору та процедура його посвідчення нотаріусом.
4. Спадковий договір за участю подружжя.
5. Накладення та зняття заборони відчуження майна, яке є об'єктом спадкового договору. Здійснення контролю за виконанням умов спадкового договору.
6. Припинення, розірвання спадкового договору та визнання його недійсним.
7. Договір довічного утримання та його співвідношення із спадковим договором.

Теми для індивідуальних виступів: „Спадковий договір та договір довічного утримання : порівняльно-правовий аспект”; „Порядок укладення спадкового договору”.

Практичні завдання:

Задача № 1

1 листопада 1996 року громадянка А. склала і нотаріально посвідчила заповіт, згідно з яким все належне їй майно, в тому числі житловий будинок, заповіла подружжю Д.

25 березня 2003 року А. уклала спадковий договір з Р. Згідно з умовами договору житловий будинок перейшов до нього.

30 січня 2004 року А. померла. 25 квітня 2004 року подружжя Д. звернулося в нотаріальну контору за оформленням спадкових прав. При цьому з'ясувалося, що право власності на житловий будинок оформлене на Р. і йому видано свідоцтво про право власності.

Подружжя Д. звернулося до суду про визнання спадкового договору недійсним і визнання за ними права власності на спірний будинок.

Вирішіть спір.

Завдання 2.

Складіть проект спадкового договору.

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2005. - N 2. - Ст. 39.
3. Закон України від 2 вересня 1994 року “Про нотаріат” // ВВР.-1993.- № 39.-Ст. 383.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
5. Положення про Спадковий реєстр, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 07.07. 2011 № 1810/5 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11>
6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України „Про судову практику у справах про спадкування” від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
9. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України // Затверджено наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27 грудня 2004 року № 142 /5/ 310
10. Щодо практики укладення договорів на управління спадщиною // Лист Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2005 р. № 31-32 / 1694.
11. Консульський статут України // Затверджено Указом Президента України від 2 квітня 1994 року №127/ 94.
13. Мазуренко Світлана Вікторівна. Спадковий договір у цивільному праві України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська національна юридична академія. - О., 2004.
14. Шама Наталія Петрівна. Спадковий договір в цивільному праві України : дис... канд. наук: 12.00.03. – Львів, 2008.
15. Заїка Ю. О. Чи потрібен спадковий договір? // Держава і право: Зб. наук. пр. – Юридичні і політичні науки. Випуск 25. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2004. С. 287291.
16. Мазуренко С. В. Особливості укладення спадкового договору. Право України. 2004. № 2. С 111-114.
17. Шама Н. П. Правова природа спадкового договору. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 2 (18). С. 144-148.

18. Шама Н. П. Зміст спадкового договору. Вісник Академії адвокатури України. – 2007. – № 2 (9). – С. 40-46.
19. Шама Н. П. Підстави розірвання спадкового договору. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2007. № 4 (24). С. 223-228.
20. Риженко І. М. Порівняльний аспект ознак договору довічного утримання та спадкового договору: окремі питання. Вісник господарського судочинства. 2006. № 4.
21. Велигорода О. М. Договір довічного утримання у цивільному праві України : дис... канд. наук: 12.00.03.- К., 2006.
22. Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. Європейські перспективи. 2019 № 2. С. 181-187.
23. Кухарев О. Є. Загальна характеристика договорів у сфері спадкового права України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2018. Випуск 48. Том 1. С. 98–101.
24. Кухарев О. Є. Щодо питання стосовно вдосконалення інституту спадкового договору в контексті рекодифікації цивільного законодавства України. Нове українське право. 2021. № 3.
25. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої.. Х.; ЕКУС. 2021.

Тема № 9. ОХОРОНА СПАДКОВОГО МАЙНА (2 год.)

Методичні рекомендації: під час підготовки до даного семінарського заняття студенти повинні дати загальну характеристику нотаріального провадження щодо вжиття заходів до охорони спадкового майна.

Окремо слід охарактеризувати порядок вжиття заходів щодо охорони спеціальних видів майна, які потребують спеціального зберігання та правові наслідки невжиття заходів до охорони спадкового майна.

Питання для обговорення:

1. Поняття та порядок вжиття заходів до охорони спадкового майна.
2. Договір управління спадковим майном та його загальна характеристика.
3. Вжиття заходів щодо охорони спеціальних видів майна, які потребують спеціального зберігання
4. Правові наслідки невжиття заходів з охорони спадкового майна

Теми для індивідуальних виступів: „Управління корпоративними правами”;
«Укладення та виконання договору управління спадковим майном».

Практичні завдання :

Задача 1.

2 липня 2003 року помер громадянин Шестопалов С.П. 1 березня 2004 до нотаріуса звернулась двоюрідна сестра спадкодавця – гр. Зернюк Н.П. з заявою про видачу на її ім'я свідоцтва про право на спадщину за законом на грошові вклади, що зберігаються у банківській установі. Гр. Зернюк Н.П. пред'явила нотаріусу документи, що підтверджували факт смерті спадкодавця, факт родинних відносин з ним, ошадні книжки, видані на ім'я спадкодавця та свій паспорт. Які дії нотаріуса?

Задача 2

Після смерті 18 грудня 2005 року Онопрієнка Г.К. залишилось спадкове майно: земельна ділянка вартістю 100000 грн., розташований на ній житловий будинок вартістю 50000 грн.. Онопрієнком Г.К. при житті був складений заповіт на житловий будинок на двох дочок. До нотаріуса за оформленням спадкових прав звернулись дві доньки Онопрієнка Г.К. – спадкоємці за заповітом і дружина – непрацездатна за віком. Які свідоцтва і на які частки спадкового майна будуть видані нотаріусом?

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2005. - N 2. - Ст. 39.
3. Закон України від 2 вересня 1994 року “Про нотаріат” // ВВР.-1993.- № 39.-Ст. 383.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
5. Мельник Ю. О. Правове регулювання механізму охорони спадкового майна // Науковий вісник Ужгородського національного університету . 2015. Випуск 34. Том 1. - С. 96-99.
6. Дякович М. М. Особливості нотаріальної охорони і захисту у спадкових правовідносинах. - Європейські перспективи. 2015. № 1. С. 136-140.
7. Фурса С. Я., Рабовська С. Я. Посвідчення факту, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту (п. 13 ст. 34 Закону) та видача про це свідоцтва / Теорія нотаріального процесу. – Алерта, Центр учбової літератури, 2012. С. 631–638.
8. Фурса Є. Є. Вжиття консулом заходів щодо охорони спадкового майна: теоретичні та практичні аспекти Часопис Київського університету права . 2013. № 4. С. 219-222.
9. Карпенко Р. В., Глушко О. А. Актуальні проблеми реформування спадкового законодавства України Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції 2019. № 4.- С. 41-44.
10. Гончаренко В. О. Охорона спадкового майна. Актуальні проблеми держави і права. 2010 . № 32. С. 212-217.
11. Кухарев О. Є. Управління спадщиною: стан та перспективи розвитку. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 46. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2018. – С. 77–88.
12. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої.. Х.; ЕКУС. 2021.

ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Тема № 5. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНА (2 год.)

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми необхідно звернути увагу на особливості спадкування окремих видів майна. Йдеться, зокрема, про такі із них, як земельні

ділянки, корпоративні права, речі обмежені в обороті, частки у праві спільної сумісної власності, заставленого майна, вкладів у банках та інші види спадкового майна.

Питання для обговорення:

13. Особливості спадкування квартир, будинків та інших об'єктів нерухомості. Спадкування земельної ділянки.
14. Спадкування речей, обмежених у обороті.
15. Спадкування майна члена фермерського господарства.
16. Спадкування частки у праві спільної сумісної власності.
17. Спадкування права на одержання страхових виплат.
18. Спадкування акцій. Спадкування корпоративних прав.
19. Спадкування автомобілів, наданих інвалідам.
20. Спадкування особистих немайнових прав та обов'язків. Спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки.
21. Спадкування обов'язку відшкодувати майнову шкоду та моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем.
22. Спадкування автомобілів, наданих інвалідам.
23. Спадкування заставленого майна. Особливості спадкування вкладів у банках (фінансових установах).
24. Обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця.

Теми для індивідуальних виступів: «Правове регулювання спадкування завдатку»; «Особливості спадкування неодержаних сум, які належали спадкоємцю як засоби до існування».

Практичні завдання:

Задача № 1.

Вице-адмірал Володимир Воронезький вийшов у відставку з правом носіння особистої зброї: пістолета і кортика. Під час повернення з м. Львів, літак, яким він летів додому до м. Київ, зазнав аварії і розбився під час приземлення на злітній смузі аеродрому. Після загибелі Володимира Воронезького у складі спадкового майна виявилися пістолет і кортик. Спадкоємці Володимира Воронезького - сини Віктор, 25 років, і Григорій, 30 років - захотіли на пам'ять про батька залишити собі пістолет і кортик. У заявах про прийняття спадщини, поданих до нотаріуса, Віктор Воронезький зазначив, що він прийняв у спадщину пістолет, а Григорій Воронезький - кортик.

Питання до задачі:

1. Чи входять до складу спадкового майна Володимира Воронезького пістолет і кортик?
2. Чи потрібний спеціальний дозвіл на прийняття спадщини Володимира Воронезького, до складу якої входять пістолет і кортик? А на право власності на пістолет і кортик?
3. Чи зобов'язаний нотаріус вжити заходів щодо охорони пістолета і кортика, які входять до складу спадщини? Якими мають бути ці заходи?
4. До яких наслідків призведе відмова спадкоємцям Володимира Воронезького у видачі їм дозволу на право власності на пістолет і кортик? Чи можлива буде у цьому випадку грошова компенсація спадкоємцям?

Задача № 2 . Професор університету, фахівець у галузі етнографії, впродовж своєї професійної діяльності зібрав бібліотеку в обсязі 9 тис. одиниць. Його дружина і двоє синів ніякого інтересу до бібліотеки не виявляли, оскільки мали інші спеціальності і рід занять.

Після смерті професора виникла суперечка про розподіл що залишився в спадок майна, в тому числі і бібліотеки. Дружина просила виділити їй бібліотеку, оскільки вже вела переговори з університетом, який готовий був купити її за високу ціну. Один з синів просив

розділити її в рівних частках між всіма спадкоємцями, оскільки інших цінних речей у спадковій масі не виявилось. Суд розділив бібліотеку між спадкоємцями у рівних частках.

Чи можна вважати бібліотеку неподільною річчю? Чи правильне рішення суду?

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. — 2005. - N 2. - Ст. 39.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. -2003.- № 18-22.
4. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. - 2002, № 3-4. - Ст. 27.
5. Закон України від 2 вересня 1994 року «Про нотаріат» // ВВР. - 1993.- № 39.- Ст. 383.
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
7. Положення про Спадковий реєстр, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 07.07. 2011 № 1810/5 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11>
8. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
9. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року // ВВР УРСР. – 1991. - № 49.
10. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року // Відомості Верховної Ради України. - 2008. - № 50-51. - Ст. 38.
11. Закон України «Про іпотеку» від 5 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 38. - Ст. 313.
12. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 26 лютого 2006 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
13. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-111 // Офіційний Вісник України. – 2001. – № 1-2. – Ст. 1.
14. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1991 р. (в редакції від 19.09.01 р.) // ВВРУ. – 1991. - № 49. – ст. 683.
15. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затверджене Постановою Правління Національного банку України 03.12. 2003 № 516 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>
16. Порядок забезпечення інвалідів автомобілями, затверджений Постановою КМУ від 19 липня 2006 р. № 999 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/999-2006-%D0%BF>
17. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України 21 серпня 1998 р. № 622 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/page3>

18. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України „Про судову практику у справах про спадкування” від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
19. Фурса Євген Іванович. Спадкові правовідносини у нотаріальній та судовій практиці: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. - К., 2004.
20. Заїка Ю. О, Співак В.М. Право власності. Спадкове право. Навчальний посібник... К., 2000
21. Заїка Ю. О. Спадкове право України. Заїка Ю. О. Рябоконт Є. О. . К.: Юрінком Інтер, 2009.
22. Рабовська Світлана Янівна. Спадкування прав засновника (учасника) корпоративного підприємства : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. К., 2007. — 206 с.
23. Рабовська С.Я. Корпоративні права у складі спадщини. Митна справа. № 4. Львів. 2005. С. 87-91
24. Гелич Алла Олександрівна Об'єкти спадкування за цивільним законодавством України : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.03; НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України. К. 2011.— 18 с.
25. Гелич А. Про поняття "склад спадщини" за цивільним законодавством України. Підприємство, господарство і право. 2010. № 2. С. 85-88.
26. Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. Європейські перспективи. 2019 № 2. С. 181-187.
27. Кухарев О. Є. Загальна характеристика договорів у сфері спадкового права України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2018. Випуск 48. Том 1. С. 98–101.
28. Кухарев О. Є. Особливості спадкування права на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Часопис цивілістики. 2021. Вип. 41. С. 34-39.
29. Кухарев О. Є. Щодо питання стосовно вдосконалення інституту спадкового договору в контексті рекодифікації цивільного законодавства України. Нове українське право. 2021. №
30. Кухарев О. Є. Захист прав кредиторів спадкодавця у сфері спадкового права // Право і суспільство. 2020. № 6-2. - Частина 1. С. 76–81.
31. Кухарев О. Є. Сутність обов'язків у складі спадщини. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2020. № 4. Том. 2. С. 51–57.
32. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатеевої.. Х.; ЕКУС. 2021.

ТЕМА № 6. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ

(1 год.)

Методичні рекомендації: під час підготовки до даного семінарського заняття студенти повинні дати загальну характеристику інституту відкриття спадщини, поняття та значення часу та місця відкриття спадщини.

Окремо слід охарактеризувати порядок повідомлення спадкоємців про відкриття спадщини.

Питання для обговорення:

Поняття та загальна характеристика інституту відкриття спадщини.

4. Підстави закликання до спадкування. Порядок повідомлення спадкоємців про відкриття спадщини.
5. Поняття і значення часу відкриття спадщини.
6. Правове регулювання місця відкриття спадщини.

Практичні завдання:

Задача 1.

Іванова звернулася до нотаріальної контори з проханням видати їй свідоцтво про право на спадщину майна, що належало її чоловікові Михайлу Іванову. До заяви вона додала рішення суду про визнання її чоловіка безвісно відсутнім. Нотаріус, враховуючи, що з дня прийняття судом даного рішення пройшло більше чотирьох років, вирішив, що відповідно до закону Михайла Сергеева слід вважати померлим, видав Івановій свідоцтво про право на спадщину. Чи були підстави для оголошення Михайла Іванова померлим? Чи є дії нотаріуса правомірними?

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2005. – № 2. - Ст. 39.
3. Закон України від 2 вересня 1994 року “Про нотаріат” // ВВР.-1993.- № 39.-Ст. 383.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу:
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України „Про судову практику у справах про спадкування” від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Яровий Я. Відкриття і прийняття спадщини та здійснення спадкових прав. Юридичний журнал. 2005. №. 10.
8. Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. Європейські перспективи. 2019 № 2. С. 181-187.
9. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатеевої.. Х.; ЕКУС. 2021.

ТЕМА № 7.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ. ОФОРМЛЕННЯ СПАДКОВИХ ПРАВ (1 год.)

Методичні рекомендації: під час підготовки до даного семінарського заняття студенти повинні дати загальну характеристику інституту прийняття спадщини, окреслити строки прийняття спадщини, проаналізувати порядок подання заяви про прийняття спадщини.

Окремо слід звернути увагу на порядок видачі свідоцтва про право на спадщину, строки видачі свідоцтва про право на спадщину, визнання недійсним свідоцтва на спадщину.

Питання для обговорення:

8. *Поняття та значення інституту прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини.*
9. *Способи прийняття спадщини.*
10. *Подання заяви про прийняття спадщини.*
11. *Відмова від спадщини та її правові наслідки.*
12. *Особливості поділу, виділу спадщини.*
13. *Поняття, значення та порядок видачі свідоцтва про право на спадщину. Строки видачі свідоцтва про право на спадщину. Визнання недійсним свідоцтва на спадщину.*
14. *Державна реєстрація права на спадщину.*

Практичні завдання:

Задача № 1.

Федір Попов, який жив в Тернополі з Марією та 14-річним сином Василем, раптово виїхав, не повідомивши, куди саме. Марія Попова звернулася в органи міліції з проханням провести розшук зниклого чоловіка, проте розшук не дав результату. Від переживань Марія Попова раптово померла. Після закінчення 3 років з дня від'їзду Федора Попова його син звернувся до суду із заявою про оголошення батька померлим. Суд вимогу заявника задовольнив і виніс відповідне рішення, після чого Василь отримав свідоцтво про смерть батька, а потім в нотаріальній конторі - свідоцтво про право на спадщину. Василь продав Аркадію Кузьміну квартиру, приватизовану в свій час на батька, і машину, подаровану батькові його батьками. Крім того, Василь реалізував через комісійний магазин речі, що входили до складу спадкового майна: телевізор і музичний центр, а відеоплеєр поміняв у свого друга Максима на відеомагнітофон. Комп'ютер, на якому працював батько, Василь подарував своїй двоюрідній сестрі Анні Мінін, яка саме вступила до університету. Одяг батька Василь роздав родичам і знайомим. Через два роки Федір Попов повернувся в Тернопіль і зажадав повернути належне йому майно. Син відмовився від спілкування з своїм батьком. Федір Попов пред'явив позови про повернення речей до Кузьміна, Максима і Мінін. До сина він пред'явив позов про повернення тих, що залишилися в наявності речей (меблевий гарнітур і робочий стіл) та про стягнення вартості проданих і розданих речей, набувачів яких йому не вдалося виявити. Чи підлягають позовні вимоги задоволенню? Чи зміниться рішення, якщо з'ясується, що Аркадій Кузьмін знав про місцезнаходження Федора Попова?

Задача № 2

У березні 2006 р. помер громадянин Петренко, який проживав у селі Гнідин Бориспільського району Київської області. За заповітом все належне йому майно, у тому числі будинок, господарські будівлі, присадибна ділянка, мало перейти до його племінниці К., яка проживала у США. У вересні 2006 р. К. приїхала у відрядження до Києва і тільки тоді довідалась, що Петренко помер і на її ім'я ним складено заповіт. К. звернулася до державної нотаріальної контори у м. Борисполі із заявою про прийняття спадщини. Однак нотаріус відмовив у прийнятті заяви, пославшись на те, що К. пропустила шестимісячний строк для прийняття спадщини, а майно померлого Петренка не збереглося, земля присадибної ділянки поділена між сусідами і засаджена ними. К. звернулася за консультацією до юриста. Визначте, які роз'яснення повинен дати юрист. Чи має право К. звернутись із позовною заявою до суду і хто повинен бути відповідачем?

Задача № 3

26 листопада 1993 р. померла бабуся Сергія М., мати його матері. Після її смерті залишилось спадкове майно, яке складається з будинковолодіння по вул. Калініна, будинок 34 в с. Зелена. Його матір, являлась єдиним спадкоємцем до майна померлої та фактично прийняла спадщину, проживаючи разом із матір'ю, однак оформити будинок на себе не встигла. 19 жовтня 2007 р. Мати померла. Після смерті матері Сергій М. являється спадкоємцем за законом 1 черги та у відповідності до діючого на час відкриття спадщини законодавства, фактично прийняв спадщину, що підтверджується довідкою виконкому сільської ради. Оформити спадковий будинок на себе він не може, оскільки мати не встигла оформити спадковий будинок на себе, а свідоцтво про право власності на спадковий будинок відсутнє. Інші спадкоємці на спадкове майно не претендують.

Сергій М. звернувся в суд з позовом про визнання права власності на будинковолодіння в порядку спадкової трансмісії. Яке рішення повинен прийняти суд?

Теми для індивідуальних виступів: «Проблеми поділу спадкового майна на підставі рішення суду»; «Правова характеристика способів прийняття спадщини».

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2005. - № 2. - Ст. 39.
3. Закон України від 2 вересня 1994 року “Про нотаріат” // ВВР. - 1993.- № 39.-Ст. 383.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
5. Положення про Спадковий реєстр, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 07.07. 2011 № 1810/5 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11>
6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених // Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1996 року (із змінами і доповненнями) // ЗП України. 1994. № 10. Ст. 249.
8. Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України // Затверджено наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27 грудня 2004 року № 142 /5/ 310
10. Щодо практики укладення договорів на управління спадщиною // Лист Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2005 р. № 31-32 / 1694.
11. Фурса Євген Іванович. Спадкові правовідносини у нотаріальній та судовій практиці: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. - К., 2004.
12. Заїка Ю. О, Співак В. М. Право власності. Спадкове право. Навчальний посібник... К., 2000
13. Заїка Ю. О. Спадкове право України. Заїка Ю. О. Рябоконт Є. О. - К.: Юрінком Інтер, 2009.
14. Яровий Я. Відкриття і прийняття спадщини та здійснення спадкових прав. Юридичний журнал. 2005. №. 10.

15. Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. Європейські перспективи. 2019 № 2. С. 181-187.
16. Спадкове право : кризь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х.; ЕКУС. 2021.
17. Заїка Ю. О. Напрямки оновлення спадкового законодавства України. Вісник НАПрНУ № 1. 2020. С. 84-99.

ТЕМА № 8 СПАДКОВИЙ ДОГОВІР (1 год.)

Методичні рекомендації: під час підготовки до даного семінарського заняття студенти повинні дати загальну характеристику спадкового договору, визначити, його предмет та суб'єктний склад.

Окремо слід охарактеризувати спадковий договір за участі подружжя, способи забезпечення виконання спадкового договору, а також звернути увагу на співвідношення спадкового договору із договором довічного утримання.

Питання для обговорення:

8. *Поняття та предмет спадкового договору.*
9. *Суб'єкти (сторони та інші особи) спадкового договору, їх права та обов'язки.*
10. *Форма спадкового договору та процедура його посвідчення нотаріусом.*
11. *Спадковий договір за участю подружжя.*
12. *Накладення та зняття заборони відчуження майна, яке є об'єктом спадкового договору. Здійснення контролю за виконанням умов спадкового договору.*
13. *Припинення, розірвання спадкового договору та визнання його недійсним.*
14. *Договір довічного утримання та його співвідношення із спадковим договором.*

Теми для індивідуальних виступів: „Спадковий договір та договір довічного утримання : порівняльно-правовий аспект”; „Порядок укладення спадкового договору”.

Практичні завдання:

Задача № 1

1 листопада 1996 року громадянка А. склала і нотаріально посвідчила заповіт, згідно з яким все належне їй майно, в тому числі житловий будинок, заповіла подружжю Д.

25 березня 2003 року А. уклала спадковий договір з Р. Згідно з умовами договору житловий будинок перейшов до нього.

30 січня 2004 року А. померла. 25 квітня 2004 року подружжя Д. звернулося в нотаріальну контору за оформленням спадкових прав. При цьому з'ясувалося, що право власності на житловий будинок оформлене на Р. і йому видано свідоцтво про право власності.

Подружжя Д. звернулося до суду про визнання спадкового договору недійсним і визнання за ними права власності на спірний будинок.

Вирішіть спір.

Завдання 2.

Складіть проект спадкового договору.

Нормативні акти та література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР. – 2005. - N 2. - Ст. 39.
3. Закон України від 2 вересня 1994 року “Про нотаріат” // ВВР.-1993.- № 39.-Ст. 383.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02. 2012 року № 296/5 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
5. Положення про Спадковий реєстр, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 07.07. 2011 № 1810/5 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11>
6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. 8Постанова № 7 Пленуму Верховного суду України „Про судову практику у справах про спадкування” від 30 травня 2008 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України // Затверджено наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27 грудня 2004 року № 142 /5/ 310
10. Щодо практики укладення договорів на управління спадщиною // Лист Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2005 р. № 31-32 1694.
11. Консульський статут України // Затверджено Указом Президента України від 2 квітня 1994 року №127/ 94.
13. Мазуренко Світлана Вікторівна. Спадковий договір у цивільному праві України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська національна юридична академія. О., 2004.
14. Шама Наталія Петрівна. Спадковий договір в цивільному праві України : дис... канд. наук: 12.00.03. Львів, 2008.
15. Заїка Ю. О. Чи потрібен спадковий договір? // Держава і право: Зб. наук. пр. – Юридичні і політичні науки. Випуск 25. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2004. С. 287–291.
16. Мазуренко С. В. Особливості укладення спадкового договору. Право України. 2004. № 2. С 111-114.
17. Шама Н. П. Правова природа спадкового договору. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 2 (18). С. 144-148.
18. Шама Н. П. Зміст спадкового договору. Вісник Академії адвокатури України. 2007. № 2 (9). С. 40-46.
19. Шама Н. П. Підстави розірвання спадкового договору. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2007. № 4 (24). С. 223-228.
20. Риженко І. М. Порівняльний аспект ознак договору довічного утримання та спадкового договору: окремі питання. Вісник господарського судочинства. 2006. № 4.
21. Великорода О. М. Договір довічного утримання у цивільному праві України : дис... канд. наук: 12.00.03.- К., 2006.
22. Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. Європейські перспективи. 2019 № 2. С. 181-187.
23. Кухарев О. Є. Загальна характеристика договорів у сфері спадкового права України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2018. – Випуск 48. Том 1. С. 98–101.
24. Кухарев О. Є. Щодо питання стосовно вдосконалення інституту спадкового договору в контексті рекодифікації цивільного законодавства України. Нове українське право. 2021. № 3.

25. Спадкове право : крізь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої.. Х.; ЕКУС. 2021.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Піцик Х. З. Права та обов'язки спадкоємців та спадкодавця при спадкуванні за законом: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право, цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право».. - К., 2012. - 16 с

Оксанюк Н. П. Принципи спадкового права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» .– К., 2016. – 18 с.

Главач І. І. Теоретико-правові аспекти розмежування понять «суб'єкт» та «учасник» спадкових правовідносин. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 34. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2014. – С. 135-143.

Черногор Н. В. Відповідальність спадкоємців за борги спадкодавця : проблема потребує законодавчого вирішення. Часопис цивілістики. – 2013. - Випуск 15. – С. 31-35.

Козловська Л.В. Правосуб'єктність у механізмі здійснення і захисту спадкових прав. Цивільне право і цивільний процес: актуальні питання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Ppip_2015_14_20.pdf

Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав у цивільному праві України: Дис... докт. юрид. наук : 12.00.03.. – К., 2016. – 458 с.

Фурса Є.І. особливості спадкування за правом на обов'язкову частку. Право України. 2001. № 1. С. 87-91.

Проблемні питання нотаріальної практики / [В.В. Носік, І.В. Спасибо-Фатєєва, І.В. Жилінкова, О.К. Печений]. – Х.: Центр комерційного права, 2008. – 96 с.

Цибульська О. Ю. Правовідносини, що виникають внаслідок заповідальних розпоряджень за цивільним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». –Одеса, 2011. - 21 с.

Спадкування за законодавством України. Коментар. Судова практика: [зб. нормат. актів]. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 352 с.

Васильченко В. В. Коментар Книги шостої Цивільного кодексу України «Спадкове право». Довідник нотаріуса. 2006. № 1. С. 18 -20.

Спадкове право. Нотаріат. Адвокатура. Суд.: наук. – практ. посіб./ [С. Я. Фурса, С. І. Фурса, О. М. Клименко та ін.]; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Вид. Фурса С. Я. : КНТ, 2007. – 1216 с.

Спадкове право. Нотаріат. Адвокатура. Суд : наук.-прак. посіб. / [С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. М. Клименко, С. Я. Рябовська, О. О. Карма та ін.] ; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Вид. Фурса С. Я. : КНТ, 2007. – 1216 с.

Васильченко В. В. Юридичні факти в динаміці спадкового правонаступництва [Текст] / В. В. Васильченко // Вісник Запорізького державного університету. – 2003. - № 1. – С. 74-78.

Фурса Є. І. Спадкові правовідносини в нотаріальній і судовій практиці: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Спеціальність: 12. 00. 03 / Є. І. Фурса. – Київ. – 2004. – 214 с.

Цивільне право України: В 2-х томах. Т. 2: Підручник [Текст] / за заг. ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої: Вид. друге. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2010. – 872 с

Завгородня І. М. Розгляд судами справ у спорах, що виникають із спадкових правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ірина Миколаївна Завгородня. - Харків, 2016. - 20 с.

Кухарев О. Є. Виконання заповіту: проблеми теорії та практики: Монографія. — Х. : ТОВ «Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив», 2009. — 263 с.

Науково–практичний коментар Цивільного кодексу України. Вид. 2, змінене і доп. / За ред. В.М. Коссака. — К. : Істина, 2008. — С. 97.

Спадкування за законодавством України. Коментар. Судова практика: [зб. нормат. актів]. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 352 с.

Печений О. П. Спадкове право / О. П. Печений. – Х. : Фактор, 2012.- 368 с.

Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»/ Ю. О. Заїка – Київ, 2007.- 24 с.

Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.

Скрипник О. В. Форма заповіту за законодавством України та держав західної Європи : порівняльний аналіз. Актуальні проблеми політики : збірник наукових праць. – Одеса, Фенікс. - 2009. – Вип. 36. - С. 172 – 180

Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. Європейські перспективи. - 2019 - № 2. - С. 181-187.

Кухарев О. Є. Особливості спадщини як об'єкта цивільних прав. Правова держава. 2021. № 42. С. 164-170.

Кухарев О. Є. Новітні тенденції недійсності заповітів, складених із порушенням вимог щодо форми та порядку посвідчення. Слово Національної школи суддів України. 2021. № 1(34). С. 6-16.

Кухарев О. Є. Особливості спадкування права на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Часопис цивілістики. 2021. Вип. 41. С. 34-39.

Кухарев О. Є. Щодо питання стосовно вдосконалення інституту спадкового договору в контексті рекодифікації цивільного законодавства України. Нове українське право. 2021. № 1(34). С. 6-16.

Кухарев О. Є. Принципи спадкового права як визначальні засади подальшого оновлення спадкового законодавства України. Часопис Київського університету права. - 2021. - № 1. - С. 163–167.

Кухарев О. Є. Сутність права на обов'язкову частку у спадщині у спадковому праві України // Підприємництво, господарство і право. 2021. -№ 2. С. 11–15.

Кухарев О. Є. Захист прав кредиторів спадкодавця у сфері спадкового права. Право і суспільство. - 2020. - № 6-2. Частина 1. С. 76–81.

Кухарев О. Є. Сутність обов'язків у складі спадщини // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2020. № 4. Том. 2. С. 51–57.

Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с

Кухарев, О. Є. Диспозитивність в спадковому праві: дис. ....д-ра юрид. наук : 12.00.03 / О. Є. Кухарев; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків, 2020. - 534 с.

Спадкове право : кризь призму судової практики ; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої.. Х.; ЕКУС. 2021.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. http://protokol.com.ua/ua/pravovi_pozitsii_vikladeni_u_postanovah_vsu/ – Правові позиції викладені у постановах Верховного Суду України за категоріями цивільних справ: сайт Протокол. Юридичний інтернет-ресурс
2. <http://zakon.rada.gov.ua> – законодавство України: офіційний сайт Верховної Ради України
3. <http://www.president.gov.ua/> – офіційний сайт Президента України.
4. <http://www.kmu.gov.ua/> – офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
5. <http://www.nbu.gov.ua/> – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського
6. <http://lib.pu.if.ua> – офіційний сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
7. <http://pidruchniki.ws/pravo/> – бібліотека українських підручників.